

Особистість у просторі виховних інновацій

побудови нової педагогічної моделі, взаємовідносин суб'єктів освітньо-виховного процесу в умовах Нової української школи.

Отже, середовище, в якому формується особистість, треба розуміти не тільки як оточення, але й як систему можливостей, вимог та очікувань, яка виконує конструктивні й диригентські функції щодо цього процесу. Ця множина викликів та очікувань складним чином відображається в самій архітектурі свідомості та почуттів особистості, у наборі алгоритмів, стандартів та правил поведінки й діяльності, в її пізнавальній структурі.

Мірою наростання значимості середовища для індивіда, тобто мірою наростання його причетності, включеності в середовище, – збільшується потужність, різноманітність і витонченості особистісно-формуючих впливів оточення на особистість. Процес виховання, таким чином, набуває автентичного характеру.

Література

1. Абульханова К.А. Мировоззренческий смысл и научное значение категории субъекта // Российский менталитет: Вопросы психолог. теории и практики. – М., 1997. – С. 56 – 75.
2. Бех І. Д. Принципи сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4. С. 5 – 27.
3. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін. – К.: Інститут соціології НАН України, 2004.
4. Татенко В.А. Психологія в суб'єктном измерении. – К.: Просвіта, 1996.
5. Татенко В.А. Суб'єктна парадигма у психології освіти // *Педагогіка і психологія: Вісник АПН України*, 2004. – № 2 (43). – С. 11 – 23.
6. <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>

Мачуський В.В., м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито проблему застосування аксіологічного підходу в освітньому процесі закладу позашкільної освіти. Наголошено, що аксіологічний підхід є ефективним засобом удосконалення навчального змісту і методик, які б сприяли формуванню у вихованців цінностей як способів самопізнання та самореалізації у різних видах творчої діяльності.

Ключові слова: аксіологічний підхід, цінність, патріотизм, гуртки, освітній процес, заклад позашкільної освіти.

Особистість у просторі виховних інновацій

Система позашкільної освіти України наразі перебуває на важливому етапі розвитку, переходу до якіснішого стану. Одним зі слабких місць є удосконалення науково-методичного забезпечення діяльності закладу позашкільної освіти. Відповідно, потребує удосконалення зміст позашкільної освіти, його регламентація та обґрунтування на нових наукових засадах.

Нині одним із перспективних підходів у педагогічній науці є аксіологічний підхід. Водночас, актуалізується питання розроблення сучасних виховних технологій, спрямованих на формування ціннісної сфери вихованця, адекватних специфіці цієї ланки освіти. Відтак, увагу закладів позашкільної освіти необхідно зосередити на навчальному змісті і методиках, які б сприяли формуванню цінностей як способів самопізнання та самореалізації у різних видах творчої діяльності та в найголовнішому з них – творінні особистістю самої себе.

Виховний потенціал позашкільної освіти у формуванні цінностей в учнів розкривається в працях В. Белової, О. Биковської, С. Білоус, В. Вербицького, Д. Лебедєва, А. Корнієнко, О. Липецького, О. Литовченко, Л. Ляшко, В. Мацулевич, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко В. Шахрай та інших.

Аксіологічний підхід дає можливість під час вивчення різноманітних педагогічних явищ і процесів визначати стратегії їх подальшого розвитку з позиції уведення певних ціннісних орієнтирів. Це дозволяє науково обґрунтувати зміст, форми і методи навчання та виховання у закладах позашкільної освіти.

У результаті аналізу проблеми нами встановлено, що в сучасних умовах розвитку позашкільної освіти важливими і необхідними є розроблення і впровадження нових підходів, які сприятимуть підвищенню її якості і забезпеченню доступності. Аксіологічний підхід дає можливість під час вивчення різноманітних педагогічних явищ і процесів визначати стратегії їх подальшого розвитку з позиції уведення певних ціннісних орієнтирів. Це дозволяє науково обґрунтувати зміст, форми і методи навчання та виховання у закладах позашкільної освіти.

Особистість у просторі виховних інновацій

У процесі експериментального дослідження нами уточнено сутність поняття “ціннісні орієнтири” освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, котрі ми розглядаємо як актуальні і перспективні цілі, плановані результати освіти, що вирішальною мірою визначають зміст і методику освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, а отже, і процесу його інноваційного вдосконалення.

Встановлено, що нині виховання патріотизму у дітей та учнівської молоді є одним із основних ціннісних орієнтирів у позашкільній освіті. Тому саме на патріотизмі як цінності ми сконцентрували свої зусилля.

За визначенням академіка І. Беха патріотизм ми розглядаємо як особливе, тобто безумовне і високосмислове почуття-цінність, яке характеризує ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе [1].

Нами визначено компоненти патріотизму як цінності: когнітивний, емоційно-ціннісний, компонент довільної спонуки (рефлексивний), практично-діяльнісний.

Критерієм **когнітивного компоненту** є сукупність знань, що презентують патріотизм. Він детермінується через такі показники:

- знання змісту та складників понять патріотизм, держава, народ;
- усвідомлення Батьківщини (великої і малої) як безумовної цінності;
- знання рідної мови, історії національної спільноти, народних звичаїв, традицій, обрядів, мистецтва.

Критерій **емоційно-ціннісного компоненту** – емоційно-ціннісне сприйняття Батьківщини, держави, народу, культури і себе самого; визначається через такі показники:

- любов і повага до держави, державних символів;
- ціннісне ставлення до себе як представника своєї держави, почуття власної гідності;
- відчуття належності до української нації.

Критерієм компоненту **довільної спонуки** (рефлексивний) визначено сформованість уваги вихованця до самого себе; має такі показники:

Особистість у просторі виховних інновацій

- схильність до самоосягнення;
- цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, стійкість;
- вольові якості для реалізації патріотичних переконань.

Критерієм **практично-діяльнісного** компоненту є діяльнісна відданість *Батьківщині*. Його визначають через такі показники:

- участь у суспільно-громадській діяльності, волонтерському русі;
- повага до культурних цінностей нації та сприяння їх відродженню;
- толерантне ставлення до інших культур та їх представників.

Визначено рівні сформованості ключового поняття відповідно до напряму позашкільної освіти (високий, середній, низький).

Показники кожного рівня визначалися за допомогою відповідного *діагностичного інструментарію*: переліку термінальних цінностей за методикою М. Рокича, модифікованої методики М. Лапіна, анкети “Соціальні та особистісні цінності вихованців ПНЗ” (для старших підлітків, старшокласників; методики оцінювання рівня сформованості етнічної цінності у вихованців (на основі методик А. Березіна, Р. Берези, В. Борисова, П. Щербаня), анкети “Естетичні цінності учнів”.

Досліджуючи стан проблеми у практиці, було проведено відповідне опитування. В результаті встановлено, що загальний стан сформованості патріотизму як цінності у вихованців закладів позашкільної освіти, що входили в коло генеральної сукупності, задовільний, оскільки 43,3% опитаних за розробленою нами методикою виявили середній рівень заданої якості, лише 30,4% – високий, а 26,3% – низький рівень, що пояснюється недосконалістю використовуваної системи і методів виховання.

Тому, з метою виховання патріотизму як провідної цінності, нами було розроблено наскрізну освітню програму для позашкільної освіти “Виховуємо патріота”, що може реалізуватися в усіх гуртках закладів позашкільної освіти. Також, з метою формування цінності патріотизму у вихованців гуртків було розроблено *ряд нових оригінальних* освітніх програм для різних напрямів позашкільної освіти, зміст яких спрямований на формування патріотизму у

Особистість у просторі виховних інновацій

вихованців закладів позашкільної освіти.

Аналіз результатів проведеного експерименту засвідчив, що рівень сформованості когнітивного компоненту цінності патріотизму у вихованців позашкільних навчальних переважно середній. Відтак в експериментальній групі, порівняно з контрольною, на 0,6 % вищий високий рівень, на 2,5 % вищий середній, на 1,9 % менший низький рівень. За емоційно-ціннісним компонентом рівень сформованості даної якості в експериментальній групі, порівняно з контрольною, на 0,3% більший високий рівень, на 0,3% більший середній, на 0,6% менший низький рівень. Аналіз результатів рівня сформованості даної якості за практично-діяльнісним компонентом засвідчив, що отримані дані експериментальної групи мають перевагу над показниками контрольної групи. Відзначається, що різниця в даних високого рівня експериментальної групи на початку і в кінці формувального експерименту налічує + 7,4%; середнього рівня складає + 7,6%; різниця в низькому рівні складає – 15,0%.

Отже, результати проведеного експерименту по формуванню ціннісної сфери підростаючого покоління доводять, що ціннісні пріоритети учня формуються під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників. Вирішальну роль у цьому процесі відіграють заклади позашкільної освіти, які є одними з основних осередків виховання учнів. Саме вони мають реальні можливості для того, щоб залучити молодь до загальнолюдських та національних цінностей, прогресивних ідеалів і сформувати вихованців як свідомих та активних членів сучасного суспільства. Розв'язання цього складного завдання вбачається у модернізації і вдосконаленні змісту позашкільної освіти на основі аксіологічного підходу. Такий підхід передбачає перенесення акцентів з викладання учням конкретної системи знань на озброєння вихованців певними ціннісними домінантами, що мають забезпечити соціальну значущу спрямованість їхньої життєвої активності.

Література

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / Іван Дмитрович Бех // Педагогіка і психологія. – № 1. – 1997. – 124 с.

Особистість у просторі виховних інновацій

2. Мачуський В. В. Теоретичний аналіз поняття особистісні цінності / В. В. Мачуський // Позашкільна освіта у розвитку держави [збірник методичних матеріалів ; за заг. ред. В. В. Вербицького] – Київ, НЕНЦ, 2015. – С. 95-99.

3. Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : монографія / А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко [та ін.] ; за ред. В. В. Мачуського. – К. : ТОВ «Артмедіа прінт» , 2017. – 220 с.

4. Ціннісні орієнтири навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : методичний посібник / А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко [та ін.] ; за ред. В. В. Мачуського. – К. : ТОВ «Артмедіа прінт» , 2017. – 272 с.

Миропольська Н.Є., м.Київ

СУЧАСНІ КОНОТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ (ВИХОВНИЙ АСПЕКТ)

Стаття присвячена вітальній силі української класичної драматургії, виховний аспект якої є недооціненим у сучасній загальноосвітній школі. Відсутність учнівської мотивації до сприймання цих творів – в ігнорванні конотацій сьогоднішніх реалій. На прикладі творчості М. Куліша розкрито один з шляхів повернення уваги старшокласників до української драматургії, а саме до конотації.

***Ключові слова:** конотація, українська класична драматургія, театр, творчість М. Куліша, старша школа.*

Конотація – додаткове значення, яке акцентує новий, відповідний певному часу і простору, смисл. Цим явищем нечасто користуються у школі, особливо при вивченні класичної української драматургії, здебільшого представляючи її як ретро-літературу. Такий однобічний вимір творчості українських драматургів ізолює їхні твори від сьогоднішніх учнів, про що свідчить опитування, проведене нами у старшій школі.

На запитання, чи захоплює учнів мистецтво драматургії, з учнів 10-11 класів позитивну відповідь дали 25 %, негативну – 70 %, 5 % – не відповіли. А на запитання стосовно змісту вільного часу школярів, драматургії і театральному мистецтву, яке, за висловом Б. Грінченка, дає “уроки відносно власного свого призначення в загальному житті людства і подальшого напрямку своєї діяльності” [2, с. 7], місця, на жаль, не знайшлося. Сучасні учні втратили мотивацію до цього виду мистецтва, який в яскравих формах виносить на поверхню не тільки гармонію, вищі смисли (Бог, любов), а й банальність,